

Rapport

efter kvalitetsgranskning av undervisningen i
samhällsorienterande ämnen årskurserna 7–9 i
Engelbrektskolan i Borås kommun

Innehåll

Inledning

1. Allmänna undervisningskvaliteter
 - 1.1. Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
 - 1-2- Tydlighet i mål och innehåll
 - 1.3. Individanpassning, stöd och utmaningar
 - 1.4. Återkoppling och reflektion över lärandet
2. Ämnesspecifika undervisningskvaliteter
 - 2.1. Ämnesspecifika förmågor
 - 2.2. Undervisningsmaterial
 - 2.3. Systematisk uppföljning
 - 2.4. Särskilt stöd
 - 2.5. Ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden

Bakgrundsuppgifter om kvalitetsgranskningen

Bakgrundsuppgifter om Engelbrektskolan

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisningen i samhällsorienterande ämnen i årskurserna 7–9 i grundskolan. Granskningen av Engelbrektskolan i Borås kommun ingår i detta projekt. Engelbrektskolan besöktes den 6 till 16 november 2012. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar efter att ha observerat undervisningen i ämnena historia och samhällskunskap.

Denna rapport består av två huvuddelar, en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Bakgrundsuppgifter om kvalitetsgranskningen och skolan, frågeställningar samt metod redovisas i slutet av denna rapport.

Observationer, intervjuer och enkät

Under Skolinspektionens besök i Engelbrektskolan genomfördes observationer under 15 lektioner, fördelade på historia och samhällskunskap. Inspektörerna hade vid planeringen av skolbesöket inte kännedom om vilka SO-ämnen som det skulle förekomma undervisning i. Observationerna omfattade samtliga tre årskurser.

Lektionerna pågick mellan 60 och 80 minuter. Undervisningsgrupperna omfattade mellan 20 och 25 elever och endast undantagsvis förekom någon större frånvaro. I hälften av elevgrupperna som observerades fanns någon enstaka elev som riskerade att inte uppfylla kunskapskraven som lägst ska uppnås eller nå lägst betyget E. Inga åtgärdsprogram som omfattade SO-ämnena fanns upprättade vid skolan. Alla lektionerna genomfördes av lärare med behörighet att undervisa i ämnet.

Elever i årskurserna 7–9, lärare i SO-ämnena och rektor intervjuades. Vidare har 85,5 procent av eleverna i årskurserna 7-9 besvarat Skolinspektionens webbenkät¹.

1. Allmänna undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
- Tydlighet i mål och innehåll
- Individanpassning, stöd och utmaningar
- Återkoppling och reflektion över lärandet

1.1 Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och stöttar deras självtillit
- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationerna visar att det råder en positiv atmosfär på lektionerna. Lärarna tilltalar eleverna på ett positivt sätt, visar värme och empati samt lyssnar på vad eleverna har att säga. I elevenkäten uppger cirka 80 procent av eleverna att det stämmer helt och hållet/ganska bra att lärarna ser till att det råder studiero på lektionerna. På de

¹ Skolinspektionens webbenkät med en svarsfrekvens på 85,5 procent (283/331)

lektioner, som inspektörerna observerat, råder huvudsakligen arbetsro där eleverna vet vad de ska arbeta med och där de mestadels är sysselsatta. Eleverna upplevs vara trygga i lärandemiljön, där de även vågar ta risker eller göra misstag. I de fall där lärarna försöker utmana eleverna i en elevaktiv helklassundervisning involveras mestadels de flesta elever. Enligt elevenkäten anser cirka 80 procent av eleverna att det stämmer helt och hållet/ganska bra att SO-lärarna uppmuntrar eleverna att svara på frågor även om de inte är säkra på att svaret är rätt.

Lektionsobservationerna visar att lärarna bemöter eleverna med respekt. Detta visar lärarna genom att de lyssnar på eleverna och bemöter deras åsikter med intresse. Inga frågor från eleverna avfärdas som felaktiga eller irrelevanta. Stämningen är huvudsakligen god och tillåtande vilket gör att lärarna nästan aldrig behöver ingripa på grund av nedsättande uttryck mellan elever eller negativa kommentarer. Övergripande råder en god stämning och studiero på de observerade lektionerna.

Undervisningen i SO-ämnena är vid observationerna ofta upplagd så att eleverna arbetar i grupper med uppgifter som lärarna förberett. Uppgifterna har karaktären av öppna frågor som eleverna ska diskutera och besvara i grupp och där någon elev har uppgiften att skriftligt formulera gruppens svar. Lärarna är noga med att poängtera vikten av att varje elev aktivt deltar i diskussionerna och att de också dokumenterar "svaren" var för sig. Under lektionerna följer lärarna aktivt arbetet genom att cirkulera runt i grupperna och lotsa eleverna i sökandet efter orsaker och samband med frågor av karaktären "Hur tänker ni då?", "Varför tror ni att man gjorde så?", "Varför drogs järnvägsspåren fram på det sättet?" etc. Lärarna ger ofta positiv feedback på vad eleverna säger, uppmuntrar dem att svara och visar positiva förväntningar på elevernas förståelse. Även om det händer att ett svar inte leder helt rätt, så visar lärarna att de värdesätter elevernas ansatser och använder svaren för att konstruktivt föra diskussionen vidare. Lärarna försöker också engagera passiva elever genom att via ett positivt bemötande få dessa elever att komma igång med arbetet vilket inte alltid lyckas. Av elevenkäten framgår det att nästan 83 procent av eleverna tycker att det stämmer helt och hållet/ganska bra att SO-läraren är tydlig med att han/hon tror på att elever kan lära sig. Lärarna visar ofta att de har höga förväntningar på eleverna.

Lektionsobservationerna visar att lärarna inte använder sig av strategier för att sätta in undervisningen i ett sammanhang med exempel från aktuella samhällsfrågor som eleverna kan känna igen sig i. Exempelvis nämns inte den pågående mediedebatten kring Sverigedemokraterna, trots att elever i årskurs 9 arbetar med historiskt material från detta partis hemsida, när de ska behandla en text utifrån kursplanens centrala innehåll "hur historia kan användas för att skapa eller stärka nationella identiteter". Ytterligare exempel på aktuella företeelser som inte nämns i SO-undervisningen är valet av ny generalsekreterare i det kinesiska kommunistpartiet och det amerikanska presidentvalet. Dessa dagsaktuella händelser torde ha naturliga beröringspunkter med de företeelser som studeras både i historia och i samhällskunskap.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* uppvisar fler starka än svaga sidor. Observationer och intervjuer med elever och personal visar att eleverna förefaller vara trygga på skolan. Lärarna har kontroll över och leder lektionerna, vilket leder till lugn och att elever varken stör undervisningen eller varandra i arbetet. Lärarna behöver dock se till att de i undervisningen i större utsträckning anknyter till aktuella samhällsfrågor.

1.2 Tydlighet i mål och innehåll

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga beskrivningar och förklaringar
- läraren kontrollerar att eleverna förstått
- läraren gör ett tydligt sammanfattande lektionsslut

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationerna visar att samtliga lektioner inleds genom att läraren välkomnar eleverna. Det finns oftast ett körschema på tavlan där lektionens olika moment finns förberedda avseende innehåll och uppgifter och ibland noterar läraren de specifika ämnesrelaterade begrepp som kommer att användas under lektionen. Dock förekommer det inte så ofta att lärarna anger målen för lektionen utifrån övergripande mål och kunskapskrav i läroplan/kursplaner. Elever uppger i intervju att lärarna inte alltid informerar om syfte och mål med undervisningen. Lektionsobservationer och intervjuer visar att lärarna gör olika när det gäller att redogöra för långsiktiga mål och kunskapskrav. I samtal med elever framkommer att lärarna skiljer sig åt när det gäller att redogöra för långsiktiga mål och kunskapskrav.

Läraren sätter oftast in lektionerna i ett sammanhang, vad man arbetat med tidigare, repeterar vad som gjorts och vart undervisningen ska leda, vilket bidrar till att eleverna får möjlighet att skapa sina egna referenspunkter till lektionen. Dock lämnar lärarna sällan ämnet eller anknyter till andra ämnesområden vid de tillfällen Skolinspektionen observerar undervisningen.

De lektioner som Skolinspektionen observerar följer huvudsakligen ett logiskt flöde där inledning, syfte och lektionsmål hänger ihop. Lektionerna är ganska lika disponerade och följer ofta mönstret: inledning - enskilt arbete eller arbete i grupp - avslutning i helklass. I huvudsak finns det en balans i detta undervisningssätt, dock med viss övervikt för enskilt arbete och grupparbete. I samtal med lärare och elever framkommer det, att detta är ett ganska vanligt sätt att undervisa på. Elever uttrycker i intervju att det

skulle kunna vara bra med lite mer variation. Övergångarna mellan olika uppgifter och arbetssätt under en lektion genomförs i stort utan att ordningen störs eller att lektionstid förloras i betydande omfattning.

Under de observerade lektionerna använder sig lärarna av ett språk som eleverna förstår. I de elevaktiva momenten är instruktionerna oftast tydliga, men det händer att läraren tvingas ta om instruktioner både i helklass, i grupp och individuellt för att eleverna ska kunna komma vidare i arbetet. Lärarna använder mera sällan andra hjälpmedel i undervisningen än whiteboarden för att förtydliga det som de vill få fram. Exempelvis används nästan aldrig den till datorn anslutna projektorn, när läraren ska visa exempel på texter som eleverna ska bearbeta eller när läraren behöver använda en karta för att illustrera en historisk process.

Lektionsobservationerna visar att lärarna, när de går runt bland grupperna, ofta ställer utvecklande frågor för att kontrollera om eleverna har förstått uppgifterna och innehållet i de texter de arbetar med. Detta blir tydligt exempelvis när eleverna studerar "*hur historia används*" i ämnet historia, då eleverna får i uppgift att i grupp föra resonemang om hur historia används genom att leta efter historiska referenser på nätet i reklamfilm, hos företag, politiska partier, bloggar, artiklar mm. Efter övningar och uppgifter i grupp får elever ibland inför klassen summera eller redovisa vad de diskuterat eller kommit fram till. Lärarna arbetar med viss systematik för att fånga upp att eleverna förstått och att de utvecklar de förmågor som uppgiften/övningen syftar till. Dock framgår det av elevenkäten att cirka 20 procent av eleverna upplever att det stämmer ganska dåligt/ inte alls att läraren försäkrar sig om att eleven förstått vad det är eleven ska göra med olika uppgifter.

Observerade lektioner avslutas ofta, men inte alltid, planerat med både sammanfattning och ibland med någon anknytning till nästa lektion.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *tydlighet i mål och innehåll* uppvisar fler svaga än starka sidor. Lärarna på Engelbrektskolan informerar inte alltid om syftet med lektionerna med koppling till kunskapskraven, men avslutar oftast lektionerna på ett planerat sätt. Lektionerna är ofta välstrukturerade med tydliga lektionslut. Däremot behöver lärarna sträva efter att använda sig av en större variation av hjälpmedel för att förtydliga det man vill förmedla till eleverna och vara uppmärksam på att förklara uppgifter som eleverna ska utföra så att alla förstår.

1.3 Individanpassning och utmaningar

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren ser till att arbetet under lektionen är tankemässigt utvecklande
- läraren anpassar undervisningen till eleverna i gruppen
- läraren ser till att elever med behov av stöd under lektionen får sådant

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationerna visar att arbetet med individanpassning, stöd och utmaningar är ett utvecklingsområde på Engelbrektskolan. Även om lärarna ofta försöker att involvera eleverna i undervisningen genom att ställa frågor till klassen är frågorna många gånger ställda på ett sätt som inte öppnar upp för diskussion. Ibland hjälper lärarna eleverna på traven för att utveckla sitt resonemang, men ofta slutar det vid något enstaka ord, varefter läraren avslutar med att ge rätt svar eller förklaring. Undervisningen är ibland organiserad så att eleverna får möjlighet att reflektera och problematisera, i grupp eller enskilt, där uppgifterna är av karaktären *"utan tak"* och inga absoluta svar finns. Flera uppgifter är dock av karaktären: Vad var det som hände? Hur gick det till? etc., d.v.s. frågor som kan besvaras kortfattat med faktasvar.

Undervisningen utgår inte primärt från elevernas erfarenheter och tidigare lärande, då undervisningen inte planeras tillsammans med eleverna. I samtal med lärarna framkommer att undervisningen i huvudsak bygger på vad läraren planerat utan elevmedverkan. I elevenkäten framgår det att ungefär hälften av eleverna tycker att det stämmer ganska dåligt/inte alls att de får vara med och påverka vad de ska arbeta med på lektionerna. Arbetssättet i SO-undervisningen på Engelbrektskolan ger inte heller eleverna några större möjligheter att planera det egna arbetet eller att använda alternativa arbetssätt. Intervjuer med elever samt lektionsobservationer visar att eleverna ofta ställs inför färdiga planeringar och har då liten möjlighet att påverka innehållet.

Lärarna visar inte prov på några större variationer i sin undervisning utifrån olika behov och förutsättningar. Lärverktygen är få och ofta de samma på de olika lektionerna. Alla elever arbetar med samma frågor, samma material och får i stort sett samma tid på sig för att slutföra uppgifterna/övningarna. Lärarna säger att uppgifterna *"inte har något tak"* och därför passar alla, men när alla elever arbetar på samma sätt med gemensamma uppgifter, skapar det ingen bra förutsättning för elever att hitta lärandestrategier som passar dem själva. I samtal med lärare framkommer att läraren oftast arbetar med samma material till alla elever. Någon lärare säger sig också vara tveksam till värdet av att tillhandahålla alternativt material till någon/några elever. Av elevenkäten framgår det att drygt en tredjedel av eleverna anser att det stämmer ganska dåligt/inte alls att undervisningen i SO-ämnen knyter an till elevernas erfarenheter och intressen. När det gäller elever i behov av särskilda hjälpmedel uppger lärarna att de har tillgång till diverse hjälpmedel.

Lärarna är oftast aktiva och hjälper eleverna både under individuella arbeten och grupparbeten. De går ofta runt och kontrollerar att alla elever arbetar med sina uppgifter och att de har förstått vad uppgifterna eller övningarna består i. Dock händer det att elever inte får den hjälp och det stöd de är i behov av för att kunna följa undervisning-

en. Eleverna stöttar och hjälper varandra i grupparbetena och de försöker även involvera elever som inte alltid hänger med i gruppdiskussionerna. På lektionerna finns det inga elever som har tillgång till några speciella lärverktyg eller hjälpmedel för att underlätta lärandet. I elevenkäten framgår det att cirka 25 procent av eleverna anser att det stämmer ganska dåligt/inte alls att SO-läraren hjälper eleven i skolarbetet så mycket som eleven behöver.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *individ Anpassning och utmaningar* uppvisar fler svaga än starka sidor. I SO-undervisningen behöver lärarna utveckla en undervisning som bygger på olika lärstilar och olika förutsättningar hos eleverna för att inhämta kunskap. Vidare behöver lärarna använda sig av alternativa lärverktyg och/eller hjälpmedel som eleverna kan använda sig av i kunskapsinhämtandet. Alla elever arbetar mer eller mindre med samma uppgifter, vilket inte borgar för någon individanpassning som utgår från den enskilda elevens behov.

1.4 Återkoppling och reflektion över lärandet

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande i förhållande till kunskapskraven

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationer i ämnena historia och samhällskunskap visar att lärarna följer upp hur eleverna arbetar med olika uppgifter och ger eleverna konstruktiv och ibland uppgiftsorienterad feedback. Vid flera tillfällen används dock arbetsmetoder i form av individuellt och gruppbaseade övningar, där elevernas arbeten redovisas men sällan bearbetas av läraren för att ge eleverna framåtsyftande utvecklingsmöjligheter. Det förekommer någon gång under lektionsobservationerna att lärare ger eleverna återkoppling om vad de behöver utveckla och hur de kan gå tillväga för att uppfylla kunskapskraven.

Lektionsobservationer visar att konstruktiv återkoppling, där eleverna får reda på vad de behöver utveckla för att nå lärandemålen till viss del sker när läraren går runt i grupperna. I elevenkäten framkommer att cirka 80 procent av eleverna anser att SO-läraren tydligt visar eleven vad eleven gjort bra och vad som kan bli bättre. Samtidigt anser cirka 23 procent av eleverna att det stämmer ganska dåligt/inte alls att SO-läraren talar om för eleven på vilket sätt de behöver utvecklas för att nå målen. Cirka 60 procent av eleverna anser att det stämmer helt och hållet/ganska bra att läraren lär eleverna att ge feedback till andra på ett bra sätt.

Lektionsobservationer visar vidare att läraren sällan låter eleverna utvärdera lektionerna för att ta reda på hur eleverna tycker att det fungerat. Observationerna visar också att fokus ligger på vad som ska göras och något utrymme för att reflektera över den enskilda elevens lärande ges inte så ofta. I samtal med elever framkommer att läraren sällan eller aldrig låter eleverna utvärdera lektionerna. I intervjuer framkommer dock att utvärderingar kan ske muntligt och ibland även skriftligt efter ett avslutat ämnesområde. I samtal med lärare framkommer att man sällan gör utvärderingar i syfte att få feedback från eleverna inför planeringen av framtida undervisning.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *återkoppling och reflektion över lärandet* uppvisar fler svaga än starka sidor. För att eleverna ska kunna utvecklas och nå en högre måluppfyllelse behöver lärarna förbättra arbetet med att låta eleverna bidra med kunskaper och reflektioner kring undervisningen samt kontinuerligt ge eleverna konstruktiv återkoppling på vad de behöver utveckla för att nå lärandemålen.

2. Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Ämnesspecifika förmågor
- Undervisningsmaterial
- Systematisk uppföljning
- Särskilt stöd
- Ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden

2.1. Ämnesspecifika förmågor

Utgångspunkt vid granskningen

- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla ämnesspecifika förmågor (de långsiktiga målen) i respektive SO-ämne

Skolinspektionens bedömning

De lektioner i ämnena historia och samhällskunskap som Skolinspektionen observerar bedrivs med utgångspunkt från det centrala innehållet i kursplanerna.

I ämnet samhällskunskap i årskurs 7 får eleverna i uppgifter och övningar undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer är uppbyggda och fungerar i olika samhällsformer. Syftet är att eleverna ska ges förutsättningar att utveckla sina förmågor *"att reflektera över hur individer och samhällen formas, förändras och samverkar samt att analysera samhällsstrukturer med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp och modeller"*.

I ämnet historia i årskurs 8 får eleverna i uppgifter och övningar tolka samhällsförändringar genom att exempelvis reflektera över likheter och skillnader mellan olika *"revolutioner"* som man tidigare studerat samt lyfta fram orsaker till och konsekvenser av den industriella revolutionen. De får exempelvis undersöka sambanden mellan förändringarna i jordbruket och den industriella revolutionen. Detta sker både muntligt, enskilt och i grupp. Syftet är att eleverna ska ges förutsättningar att använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer.

I ämnet historia i årskurs 9 får eleverna i uppgifter och övningar söka och samla information om historiska referenser på Internet i reklamfilm, hos företag, politiska partier, i bloggar, i artiklar, mm. Detta sker både enskilt och i grupp och avslutas med en skrivuppgift. Syftet är att eleverna ska ges förutsättningar att reflektera över hur och varför historia används samt använda historiska begrepp genom att tolka olika texter.

I samtal med lärarna framkommer att de ofta arbetar enligt modellen samla information och reflektera – förklara – förstå. Elever uttrycker också i samtal att undervisningen i SO-ämnen ofta handlar om att "reflektera" över något. Av elevenkäten framgår dock att 34 procent, d v s cirka 90 elever, anser att det stämmer ganska dåligt/inte alls att man på SO-lektionerna får sätta sig in i hur andra tänker. Av elevenkäten framgår vidare att cirka 30 procent av eleverna anser att det stämmer ganska dåligt/inte alls att SO-undervisningen hjälper eleverna att förstå hur samhället fungerar och drygt en tredjedel av eleverna uppger i elevenkäten att SO-undervisningen inte utmanar eleven att tänka kring sådant som eleven tar för givet (t.ex. demokrati och yttrandefrihet).

På lektioner som inspektörerna observerar förekommer i mindre eller större omfattning muntliga inslag. Detta kan ta sig uttryck i att eleverna i helklass får resonera om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar för människors levnadsvillkor och handlingar. Det kan också ta sig uttryck i gruppdiskussioner där eleverna får diskutera hur en uppfinning – exempelvis av ångmaskinen – kan tänkas påverka samhällsekonomin, produktionen, arbetstillfällen etc. Av elevenkäten framgår att cirka 70 procent av eleverna tycker att det stämmer helt och hållet/ganska väl att läraren skapar en undervisningsmiljö där det känns bra att diskutera olika frågor. Nästan lika stor andel av eleverna anser att man på lektionerna får diskutera och debattera olika frågor. Cirka 70 procent tycker att det stämmer helt och hållet/ganska väl att man på lektionerna får lära sig att argumentera för sin sak. I samtal med elever framkommer det också att SO-ämnena ganska ofta handlar om att diskutera och argumentera.

Vid lektionsobservationerna konstaterar inspektörerna att lärarna i regel fokuserar på centrala begrepp inom det ämnesområde som studeras. Lärarna går igenom, förklarar och diskuterar ämnesspecifika begrepp, exempelvis industriell, urbanisering, energi, by, tegar, skifte, råvaror, kapital, uppfinningar etc. inom området "Den industriella revolutionen", begreppen nomadsamhälle/jägarsamhälle, jordbrukssamhälle, industrisamhälle, tjänste- och informationssamhälle, globalisering etc. i arbetet med olika samhällsstrukturer samt begreppen identitet, marknad, kultur, befolkningsökning etc. inom området "Hur historia används och historiska begrepp". Av elevenkäten framgår att 83 procent av eleverna på skolan tycker att det stämmer helt och hållet/ganska väl att SO-läraren lär eleverna nya begrepp och ord som hör samman med olika ämnesområden. Elever uttrycker att lärarna oftast introducerar centrala begrepp genom att förteckna dem på whiteboarden.

Av elevenkäten framgår att cirka 70 procent av eleverna anser att det stämmer helt och hållet/ganska väl att man på lektionerna får lära sig att söka efter information på flera olika sätt (t.ex. internet, på biblioteket mm). Lektionsobservationerna återspeglar inte – förutom i historia i årskurs 9 – att detta är ett framträdande arbetssätt i undervisningen. Lärarna använder ganska ofta färdigt arbetsmaterial i form av texter, eller material som läraren själv producerat. Däremot kan arbetsuppgifter ibland vara utformade så att

eleverna kan hitta underlag i texter på nätet och i böcker för att exempelvis sortera ut viktiga saker eller hitta svar på instuderingsfrågor. Elever uppger i intervju att de får ägna ganska mycket tid åt att samla och sortera material från internet, tidningar och böcker. Lärarna brukar rekommendera att vi använder böcker i första hand (kontrollerade källor), enligt eleverna.

Av elevenkäten framgår att 68 procent av eleverna tycker att det stämmer helt och hållet/ganska väl att SO-läraren lär eleverna hur man kan ha nytta av internet i sina studier. Under lektionsobservationerna konstateras att tillgången och tillgängligheten till skolans datorer utgör en begränsning i användandet av dessa. Dock använder eleverna i årskurs 7 internet, när de söker information om olika samhällsformer och får därigenom söka och använda olika källor på ett mer funktionellt sätt.

I kursplanen för ämnet historia framgår det att eleverna ska kunna *"kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap"* och i ämnet samhällskunskap *"söka information om samhället från medier, internet och andra källor och värdera deras relevans och trovärdighet"*. Under de lektioner som observeras stimuleras dock inte den källkritiska förmågan hos eleverna. Vid något lektionstillfälle uppmanas eleverna att söka information på det så kallade *"SO-rummet"* på internet, men detta motiveras inte med att eleverna ska vara källkritiska då denna källa redan torde vara granskad och kontrollerad. I samtal med SO-lärarna framkommer att de är medvetna om att arbetet kring källkritik är ett utvecklingsområde och att man har påbörjat ett *"tänk"* för att få in denna förmåga mer i SO-undervisningen. 70 procent av eleverna tycker att det stämmer helt och hållet/ganska väl att läraren i SO-undervisning lär eleven att fundera över om det eleven läser eller hör är sant. Elever kan i samtal redogöra för att man arbetat med källkritik i ämnet svenska men inte redogöra för något exempel i SO-ämnena.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *undervisningen inriktas på att låta eleverna utveckla ämnesspecifika förmågor inom ramen för So-ämnenas centrala innehåll* uppvisar fler starka än svaga sidor. Lärarna stimulerar eleverna att inom ramen för SO-ämnenas centrala innehåll utveckla ämnesspecifika förmågor kopplade till analys, reflektion och historisk referensram samt ämnesspecifika begrepp. Uppgifterna är ofta inriktade på att eleverna i grupp ska fundera över och resonera om samband, likheter/skillnader eller orsak och konsekvenser i förhållande till olika teman inom SO-ämnena. Lärarna behöver dock förbättra arbetet med att stimulera eleverna att utveckla ämnesspecifika förmågor som anknyter till källkritisk granskning av källor i ämnena historia och samhällskunskap.

2.2. Undervisningsmaterial

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- undervisningsmaterial i form av exempelvis, uppgifter, instuderingsfrågor, övningar, prov m.m. är utformade så att de skapar förutsättningar att stimulera

eleverna att utveckla de ämnesspecifika förmågor som är framskrivna i kursplanernas för de enskilda SO-ämnena

Skolinspektionens bedömning

Granskningen av ett urval av skriftliga uppgifter och prov i SO-undervisningen visar att lärarna ofta använder uppgifter och övningar som stimulerar eleverna att utveckla sin analytiska och begreppsliga förmåga. Exempelvis har Skolinspektionen tagit del av en redovisningsuppgift där elever i årskurs 9 i ämnet religionskunskap får i uppgift att skriva en berättelse, en dagboksanteckning om en dag i deras liv. Klassen har arbetat med ett område som relaterar till kunskapskraven *"Eleven kan utifrån undersökningar om hur religioner kan påverkas av och påverka samhällsliga förhållanden och skeenden beskriva samband."* samt *"Eleven kan föra resonemang om hur livsfrågor skildras i olika sammanhang och hur identiteter kan formas av religioner och andra livsåskådningar."* Eleverna ska i skrivuppgiften tänka sig in i att vara tonåring i ett samfund och jämföra sitt sätt att tänka i samfundet med samhällets tankar. Till stöd i sitt skrivande har eleverna ett antal frågor som "Vad tänker du om döden/livet?" "Hur ser du på homosexuella?" "Hur ska tjejer/killar vara?" etc.

Flera uppgifter och övningar är fokuserade på ämnesspecifika begrepp som läraren förklarar och som eleverna sedan får öva sig på att använda. Dock ger inget av det undervisningsmaterial, som Skolinspektionen tagit del av, eleverna i uppgift att kritiskt granska eller värdera olika källor. I samtal med SO-lärarna framkommer att lärarna ser detta som ett utvecklingsområde i undervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *lärarna använder undervisningsmaterial som stimulerar elevernas användning av de ämnesspecifika förmågorna inom ramen för SO-undervisningen* uppvisar fler starka än svaga sidor. Undervisningsmaterialet och prov som Skolinspektionen tagit del av visar att ämnesspecifika förmågor kopplade till exempelvis analys, historisk referensram och begrepp är framträdande i undervisningen medan det källkritiska perspektivet saknas i övningar, prov, uppgifter, etc.

2.3 Systematiskt kvalitetsarbete

Exempel på indikatorer vid granskningen

- skriftligt omdöme i SO-ämnena är dokumenterade i elevens IUP i förhållande till de ämnesspecifika förmågor som undervisningen ska bidra till att utveckla
- skolan i sitt systematiska kvalitetsarbete planerar, följer upp och utvecklar undervisningen i SO-ämnena på grupp- och skolnivå.

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att lärarna följer upp elevernas kunskapsutveckling efter varje arbetsområde på individnivå med hjälp av skriftliga omdömen i de fyra SO-ämnena. Skolinspektionen konstaterar att lärarna följer upp de långsiktiga målen genom att ge formativa omdömen i relation till kunskapskraven i de individuella utvecklingsplanerna. Av Engelbrektskolorns dokument och vid samtal med rektor framgår att det vid skolan finns en skolutvecklingsgrupp (SUG) som gör kontinuerliga uppföljningar av kvalitetsarbetet och tar fram en "årscykel". Kunskapsresultaten i SO-ämnena dokumenteras på grupp- och skolnivå. På skolnivå finns en sammanställning över betygen i SO-ämnena, men någon övergripande utvärdering av resultaten, som leder fram till planering och utveckling av undervisningen i SO-ämnena, saknas. I samtal med rektor framkommer att skolan i utvecklingsarbetet fokuserar på de ämnen där resultaten är sämst och i SO-ämnena når eleverna enligt rektor goda resultat. Lärarna i SO-ämnena säger i intervjuer att de hittills inte samarbetat kring planering och utvärdering av SO-undervisningen i avsikt att utveckla verksamheten. Även om skolan har avsatt tid för ämneslagsmöten så har dessa möten ägnats åt andra frågor än planerings- och utvecklingsfrågor.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *skolan följer systematiskt upp hur undervisningen utvecklar elevernas användning av de ämnesspecifika förmågorna* uppvisar fler svaga än starka sidor. Lärarna följer upp elevernas kunskapsutveckling på individnivå i de fyra SO-ämnena på ett sätt som följer författningarnas krav, men på skolan saknas en planering, uppföljning och utveckling av undervisningen i SO-ämnena på grupp- och skolnivå.

2.4 Särskilt stöd

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- elever som riskerar att inte nå kunskapskraven har åtgärdsprogram
- elev som har åtgärdsprogram får sitt särskilda stöd tillgodosett på ett sätt som stimulerar eleven att utveckla de ämnesspecifika förmågor som krävs för att nå kunskapskraven

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att det på skolan finns några elever som riskerar att inte nå kunskapskraven i SO-ämnena. För en av dessa elever är ett åtgärdsprogram upprättat och för en annan elev är ett åtgärdsprogram på väg att upprättas. Av betygskatalogen för årskurs 8 vårterminen 2012 framgår att det i nuvarande årskurs 9 finns nio elever som hade betyget F i något eller några av SO-ämnena vårterminen 2012. Skolan har inte upprättat något åtgärdsprogram för någon av dessa elever. Enligt SO-lärarna har de fått signaler från rektor att vara väldigt restriktiva med åtgärdsprogram.

Vid lektionsobservationerna konstaterar inspektörerna att någon elev, som är i behov av särskilt stöd, inte får sådant stöd. Vid samtal med SO-lärarna framkommer att de prövar olika former av särskilt stöd; lättlästa texter, talsyntes, muntliga redovisningar, bildredovisningar etc., men att detta inte alltid tillgodoser elevers behov. Någon elev ges stöd i SO-ämnena på lektioner i andra ämnen, exempelvis har elever fått träna på olika ämnesspecifika begrepp i ämnet svenska. Rektor säger i intervju att elever i behov av särskilt stöd får stöd inom den elevgrupp de tillhör. Skolinspektionen konstaterar att det saknas åtgärdsprogram som visar vilka behoven är och hur de ska tillgodoses. Lektionsobservationerna visar inte att elever i behov av särskilt stöd får möjlighet att träna mer eller ägna mer tid åt någon uppgift eller övning.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *får elever som riskerar att inte nå de grundläggande kunskapskraven i de samhällsorienterande ämnena det särskilda stöd som de har rätt till* uppvisar huvudsakligen svaga sidor. Skolinspektionen finner det anmärkningsvärt att Engelbrektskolan inte upprättat något åtgärdsprogram för de elever i årskurs 9 som fick betyget F i något eller några SO-ämnena vårterminen 2012 i årskurs 8.

2.5 Ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Förekomsten av ämnesövergripande undervisning
- Förekomsten av samordning av ämnesområden

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att SO-undervisningen på Engelbrektskolan huvudsakligen är ämnesuppdelad, dvs. varje ämne läses var för sig. Det framkommer i samtal med SO-lärarna att de undervisar ämnesuppdelat, men att man som enskild lärare ibland slår ihop vissa ämnesområden inom ett SO-ämne och mellan SO-ämnena där det medför pedagogiska fördelar. Vid intervju framkommer att SO-lärarna försöker se till att eleverna får ett sammanhang i undervisningen. Någon lärare arbetar ofta tematiskt, men undervisar ämnesspecifikt. Lärarna säger sig inte känna av någon stoffträngsel, de ser ingen större skillnad vad gäller stoffmängd i Lgr 11 jämfört med Lpo 94. Enligt lärarna sker viss ämnesövergripande undervisning mellan samhällsorienterande och naturorienterande ämne. Exempel härpå är området "Att vara tonåring". Det förekommer också ämnesövergripande undervisning med ämnet svenska.

I samtal med SO-lärarna framkommer att de inte har uppfattat några signaler från rektor om att samordna undervisningen i olika ämnesområden eller att integrera ämnesövergripande kunskapsområden som exempelvis sex- och samlevnad, trafik eller kon-

sumentfrågor. På Engelbrektskolan ansvarar lärare i de naturorienterande ämnena för undervisningen i sex- och samlevnad.

Samverkan över ämnesgränserna måste utvecklas, enligt rektor. Lärarna har alltid arbetat ämnesspecifikt. Betygen har satts i ämnen – inte i block de senaste åren. Rektor har inte uppfattat några signaler om något annat sätt att organisera undervisningen på grund av implementeringen av Lgr 11. Rektor är dock övertygad om att skolan måste gå mot mera av ämnesövergripande undervisning för att eleverna ska uppleva helheter och sammanhang. Han vill däremot inte peka med hela handen.

Elever bekräftar i intervju att undervisningen mestadels är organiserad ämnesvis inom SO-ämnena och sällan ämnesövergripande. Även om både lärare och elever bekräftar att undervisningen i huvudsak är ämnesuppdelad så uttrycker cirka 70 procent av eleverna att det stämmer helt och hållet/ganska väl att undervisningen i SO-ämnena ibland kan handla om något av de andra SO-ämnena.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden inom ramen för SO-ämnena* uppvisar fler starka sidor än svaga. SO-lärarna undervisar huvudsakligen ämnesuppdelat, men det förekommer både samordning av ämnesområden och ämnesövergripande undervisning inom SO-ämnena, mellan SO-ämnena och mellan SO-ämnena och andra ämnen. Rektor förhåller sig dock passiv vad gäller det särskilda ansvaret för att undervisningen i olika ämnesområden samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet.

Bakgrundsuppgifter om kvalitetsgranskningen

Kvalitetsgranskningen av samhällsorienterande ämnen för årskurserna 7–9 genomförs i sammanlagt 16 kommunala skolor och 10 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av samhällsorienterande ämnen för årskurserna 7–9 är genomförd redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. De skolor som ingått i granskningen bildar en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Engelbrektskolan

Engelbrektskolan är en kommunal F-9 skola i Borås kommun. Skolan hade vid tillsynsbesöket 740 elever.

Vid skolan finns tre lärare som undervisar i SO-ämnen i årskurserna 7–9. Två av dessa är utbildade grundskollärare 4–9 SO och en lärare är utbildad grundskollärare 1–7 SV/SO. Skolinspektionen bedömer att lärarna är behöriga att undervisa i de årskurser och ämnen de undervisar i under innevarande läsår. Vid granskningsbesöket hade Skolverket inte utfärdat några lärarlegitimationer för dessa lärare.

Engelbrektskolans kunskapsresultat är överlag goda. Skolan har de senaste fem läsåren nått mellan 92 och 99 procent i måluppfyllelse i ämnena geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap i årskurs 9. I slutbetyget år 2012 hade 11 procent av eleverna betyget MVG i ämnena geografi och religionskunskap, 14 procent i historia och 12 procent i samhällskunskap. Det var relativt stor skillnad i betygsresultat mellan flickor och pojkar. I exempelvis historia hade 20 procent av flickorna betyget MVG medan endast 7 procent av pojkarna hade detta betyg. I årskurs 8 hade cirka 20 procent av eleverna betyget A i SO-ämnen vårterminen 2012.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på ett effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot arbetet med att ge eleverna förutsättningar att utveckla de förmågor som kursplanerna i SO-ämnena syftar till samt hur undervisningen i SO-ämnena är organiserad så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden. I granskningen är följande preciserade frågeställningar centrala:

Inriktas undervisningen mot att låta eleverna utveckla ämnesspecifika förmågor?

Använder lärarna undervisningsmaterial som stimulerar eleverna att utveckla ämnesspecifika förmågor?

Följer skolan systematiskt upp hur undervisningen utvecklar elevernas användning av de ämnesspecifika förmågorna?

Får elever som riskerar att inte nå de grundläggande kunskapskraven i SO-ämnena det särskilda stöd som de har rätt till?

Förekommer ämnesövergripande undervisning inom ramen för SO-ämnena?

Förekommer samordning av undervisningen mellan SO-lärare och/eller mellan SO-lärare och lärare i andra ämnen?

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Tydlighet i mål och innehåll

Individanpassning, stöd och utmaningar

Återkoppling och reflektion över lärandet

Metod och material

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguiden som används har utarbetats med utgångspunkt i forskning, Skolinspektionens tillsyn och kvalitetsgranskningar, skollagen och Lgr 11 (läroplan och kursplanerna i de samhällsorienterande ämnena). Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med SO-ämnena. Resultat från elevernas betygsresultat i SO-ämnena, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumentet när det gäller SO-undervisningen, vilka undervisningsmaterial, övningar, uppgifter och prov lärarna använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla SO-undervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även inspektörerna för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

Genom strukturerade lektionsobservationer granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med att skapa förutsättningar att stimulera eleverna att utveckla ämnes-

specifika förmågor samt skapa allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Varje observerad lektion bedömdes utifrån flera olika aspekter av kvaliteten på undervisningen. För varje aspekt finns en eller flera bakomliggande indikatorer vilka konkretiseras i ett observationsschema i form av goda exempel (bilaga 2). Bedömningen av varje kvalitativ aspekt är ett snittvärde av bedömningen av aspektens indikatorer i undervisningskvaliteterna, dvs. av de som varit möjliga att observera under den aktuella lektionen. Indikatorerna bedöms på en skala 1-4: 1=i mycket låg grad eller inte alls, 2=i ganska låg grad, 3=i ganska hög grad, 4=i mycket hög grad. Om ingen indikator för en aspekt kunde observeras bedömdes inte heller den aktuella aspekten. Om en indikator inte gick att värdera eller inte var relevant i sammanhanget för en aspekt bedömdes den inte.

Läraren ska i förväg ge observatörerna uppgifter om vilket elevsammansättningen i klassen och uppgifter om det finns elever i klassen som riskerar att inte nå kunskapskraven i ett eller flera SO-ämnen samt om det finns åtgärdsprogram upprättade för elever som riskerar att inte nå kunskapskraven och om det finns elever i klasserna som har funktionsnedsättningar. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier som kan anses vara positiva exempel på ämnesspecifika förmågor. Allt detta inom ramen för SO-ämnenas centrala innehåll. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen för löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller inspektörerna i ett observationsschema. I samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande lärare efter lektionen, eller efter en serie av lektioner inom ett sammanhållet ämnesområde, utifrån en frågeguide. Observationerna är också ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

Intervjuer med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av SO-undervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om undervisningsstrategier, syfte/kunskapskrav, centralt innehåll, stöd och stimulans, samverkan och samordning av undervisningen, kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt planerar, genomför och utvecklar undervisningen i SO-ämnena är viktiga för att komplettera det inspektörerna sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i de samhällsorienterande ämnena på aktuell skola intervjuas i en gruppintervju. Elever till intervjuerna väljs ut från de klasser som observeras. Både pojkar och flickor ska ingå. Medverkan är frivillig.

Elevenkäter ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka förmågor eleverna får möjlighet att utveckla i SO-undervisningen, om undervisningen sker utifrån elevernas erfarenhet, in-

tesse och behov samt om eleverna får stöd, stimulans och utmaningar i sitt lärande. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Webbenkäten genomförs innan skolbesöket och omfattar samtliga elever i årskurserna 7-9 i varje skola (bilaga 3). Enkäter till lärare och rektor används inte.

Bakgrundsuppgifter

Kommun: Skola: Årskurs/-er:		Observation nr: Datum: Total lektionstid enligt schema (min):	
Lärarens utbildning:	Behörig lärare:	J/N	
	Lärarerfarenhet (antal år):		
	Antal elever i klassen/gruppen:		
Lärarens kompetensutveckling i ämnet de senaste två åren:	Antal närvarande elever:		
	Antal elever som riskerar att inte uppfylla kunskapskraven eller nå lägst betyget E:		
	Antal elever med åtgärdsprogram i ämnet:		
Kommentar:			
Inspektörernas namn:			

Undervisningsmönster

Vilken typ av undervisningsmönster förekom under den observerade under lektionen? Markera med kryss i högerspalten. Ringa in det alternativ som dominerade.

Form		Förekomst
A	Elevaktiv helklassundervisning	
B	Elevpassiv helklassundervisning	
C	Läraraktiv handledning vid individuellt arbete, par- eller grupparbete	
D	Lärarpassiv handledning vid individuellt arbete, par- eller grupparbete	
E	Annat: <i><Ange vad></i>	

Läromedel

Vilka läromedel användes under lektionen? Markera med kryss i högerspalten.

Läromedel		Förekomst
A	Lärobok/övningsbok i ämnet eller andra facktexter	
B	Skönlitterära texter	
C	Audiovisuellt material (Videoband, DVD-skivor, videoklipp från internet eller liknande)	
E	Internet / Pedagogiska dataprogram	
G	Material skapade av läraren specifikt för denna lektion	
H	Föremål och realia som elever eller lärare tagit med	
I	Andra läromedel: <i><Ange vad></i>	

Tidsanvändning

Hur stor del av den totala lektionstiden ägnades åt följande...

	Aktivitet	Del av lektionstiden (ange i minuter)
A	Upprätthålla ordningen (dvs. förlorad tid vid disciplinära problem)	
B	Organisation (dvs. otydliga instruktioner som måste repeteras, förlorad tid vid utdelning av material, övergångar mellan lektioner, övergångar mellan lektionsinslag) eller administration (närvarokontroll, allmän skolinfo etc)	
C	Undervisningstid ("effektiv tid")	
D	Kunskapsuppföljning i form av skriftliga prov eller tester (ingår i effektiv undervisningstid – här anges dock andel av den totala lektionstiden)	
	Kommentar:	

Kursplanefokus

I vilken utsträckning behandlades nedanstående kursplaneområden? Markera med kryss i högerspalten.
 Ringa in det alternativ som dominerade.

	Centralt innehåll enligt kursplanen	Förekomst
A	G: Livsmiljöer	
B	G: Geografins metoder, begrepp och arbetssätt	
C	G: Miljö, människor och hållbarhetsfrågor	
D	H: Forna civilisationer, från förhistorisk tid till cirka 1700	
E	H: Industrialisering, samhällsomvandling och idéströmningar, cirka 1700-1900	

F	H: Imperialism och världskrig, cirka 1800-1950	
G	H: Demokratisering, efterkrigstid och globalisering, cirka 1900 till nutid	
H	H: Hur historia används och historiska begrepp	
I	R: Religioner och andra livsåskådningar	
J	R: Religion och samhälle	
K	R: Identitet och livsfrågor	
L	R: Etik	
M	S: Individer och gemenskaper	
N	S: Information och kommunikation	
O	S: Rättigheter och rättsskipning	
P	S: Samhällsresurser och fördelning	
Q	S: Beslutsfattande och politiska idéer	
R	Ö: Annat innehåll	

Undervisningens allmänna kvaliteter

För bedömningen av varje indikator och den sammanfattande bedömningen används följande skala:

1= i mycket låg grad eller inte alls 2= i ganska låg grad 3= i ganska hög grad 4= i mycket hög grad

0= går inte att värdera eller är inte relevant i sammanhanget. Kommentera i så fall varför.

Indikator: Läraren ...			Värde	Goda exempel: Läraren ...
1. Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö	1	... skapar en positiv atmosfär		... talar till eleverna på ett positivt sätt ... visar värme och empati mot alla elever ... skapar ett tillåtande klimat och strävar efter att eleverna ska känna sig trygga ... ser till att eleverna vågar ta risker och göra försök - misstag ses som tillfällen till lärande
	2	... bemöter eleverna med respekt och främjar respekt mellan eleverna		... lyssnar på vad eleverna har att säga, låter eleverna tala till punkt ... bemöter elevernas åsikter med intresse, allvar och respekt ... uppmuntrar eleverna att lyssna på varandras åsikter med intresse, allvar och respekt ... ingriper vid nedsättande uttryck mellan elever, negativa kommentarer, suckar, blickar etc. ... ser till att eleverna kan utföra sina arbetsuppgifter utan att störas av kamrater
	3	... har positiva förväntningar på eleverna och stöttar deras självförtroende		... ger eleverna talutrymme och uppmuntrar dem att delta i samtal i grupp eller helklass ... ger konstruktiv feedback på elevernas inspel och ansträngningar ... uppmuntrar eleverna att göra sitt bästa och att våga sikta högre ... visar positiva förväntningar på elevernas förmåga ... värdesätter och visar respekt för alla elevers arbetsinsatser ... bemöter på ett konstruktivt sätt elever som förefaller passiva eller oengagerade i olika aktiviteter
	4	... skapar motivation inför olika aktiviteter		... bidrar till positiva förväntningar, nyfikenhet, handlingsberedskap hos eleverna ... sätter in uppgifter i ett för eleven angeläget sammanhang ... anknyter till aktuella samhällsfrågor eller livet utanför skolan ... ger eleverna möjlighet att välja bland uppgifter med olika innehåll inom det aktuella kunskapsområdet ... tydliggör kunskapsmål ... bryter vid behov ned övergripande mål i hanterliga delmål ... använder moderna lärmiddel
Sammanfattande bedömning (skala 1-4):				

Kommentar:

Indikator: Läraren ...			Värde	Goda exempel: Läraren ...
2. Tydlighet i mål och innehåll	5	... genomför en genomtänkt lektionsstart		... välkomnar eleverna och gör en tydlig lektionsstart ... anger målen för lektionen utifrån övergripande mål och kunskapskrav ... presenterar aktiviteterna som ska ske under lektionen och syftet med dessa ... sätter in lektionen i ett större sammanhang, gör en koppling till tidigare lektioner eller till andra ämnesområden
	6	... genomför en välstrukturerad lektion		... ger lektionen ett logiskt flöde där uppgifter tydligt hör ihop med inledande genomgångar och kunskapsmål ... skapar överblick och sammanhang ... skapar variation och balans mellan lärarledda genomgångar och elevaktivitet ... ser till att eleverna har tydliga uppgifter och roller i gruppaktiviteter ... ser till att övergången mellan planerade aktiviteter genomförs utan att ordningen störs
	7	... ger tydliga beskrivningar och förklaringar		... förklarar hur enskilda moment och uppgifter hör ihop med lektionens övergripande kunskapsmål ... använder ett språk eleverna förstår ... skapar en balans mellan mer avancerade uttryck och mer vardagsnära språk, mellan abstrakt och konkret ... använder olika hjälpmedel och/eller exempel från vardagslivet för att förtydliga
	8	... kontrollerar att eleverna förstått		... ställer utvecklande frågor för att få en bild av elevernas förståelse ... låter någon elev inför hela klassen eller elever gruppvis summera kontentan ... går runt bland eleverna/grupperna för att fånga upp deras förståelse
	9	... gör ett tydligt sammanfattande lektionsslut		... avslutar lektionen på ett planerat sätt ... gör en sammanfattning av lektionsinnehållet ... gör en anknytning till nästa lektion ... anknyter till något annat relevant sammanhang

Kommentar:

Indikator: Läraren ...			Obs-värde	Goda exempel: Läraren ...
3. Individanpassning, stöd och utmaningar	10	... ser till att arbetet under lektionen är tankemässigt utvecklande		... ställer öppna frågor där svaret inte är givet ... ger eleverna möjlighet att tänka efter innan de yttrar sig ... hjälper eleverna att utveckla sina utsagor och argumentation med hjälp av uppföljande frågor ... använder sig endast undantagsvis av korta kontrollfrågor eller fråga-svarsmönster (dvs. IRE-mönster som inte gynnar elevernas förståelse och kunskapsutveckling) ... ger eleverna möjligheter att reflektera och problematisera, i grupp eller enskilt ... ger eleverna uppgifter som stimulerar deras egen aktivitet ... ger eleverna stöd genom att visa på och låta dem utveckla olika lärandestrategier
	11	... anpassar undervisning till eleverna i gruppen		... tar sin utgångspunkt i elevernas erfarenheter och tidigare lärande ... varierar sin undervisning för att möta elever med olika förståelse och kunskapsnivå ... varierar lärmektygen för att möta elevernas behov och intressen ... ser till att eleverna får uppgifter som är utmanande utifrån deras förutsättningar ... ger eleverna uppgifter "utan tak", dvs. av sådan art att eleverna på olika sätt kan fördjupa sig och aktivt arbeta med dem under hela den avsatta tiden
	12	... ser till att elever med behov av stöd under lektionen får sådant		... ser till att det inte råder någon osäkerhet om när och hur eleverna kan få hjälp med sitt arbete under lektionen ... ger eleverna möjligheter att hjälpa varandra ... ger vid behov elever möjlighet att träna och ägna mer tid åt olika moment och aktiviteter ... ger eleverna tillgång till de lärmektyg och hjälpmedel de behöver ... använder IT för att underlätta elevernas lärande
Sammanfattande bedömning (skala 1-4):				
Kommentrar:				

Indikator: Läraren...			Värde	Goda exempel: Läraren...
4. Återkoppling och reflektion över lärandet	13	... använder sig av formativ bedömning under lektionen		... följer upp hur eleverna arbetar med olika uppgifter och ger eleverna konstruktiv och uppgiftsorienterad feedback ... använder arbetsmetoder där elevernas arbeten processas (redovisas och bearbetas) ... ger eleverna återkoppling om <i>vad</i> de behöver utveckla och <i>hur</i> de kan gå tillväga för att uppfylla kunskapskraven
	14	... ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande i förhållande till kunskapskraven		... samtalar med eleverna, eller låter eleverna samtala, om lärandet i undervisningen ... samtalar med eleverna, eller låter eleverna samtala, om arbetsprocesserna ... låter eleverna skriftligt utvärdera lektionens innehåll och form ... låter eleverna få träning i att själva reflektera över och utvärdera sitt lärande
Sammanfattande bedömning: (Skala 1-4)				
Kommentar:				

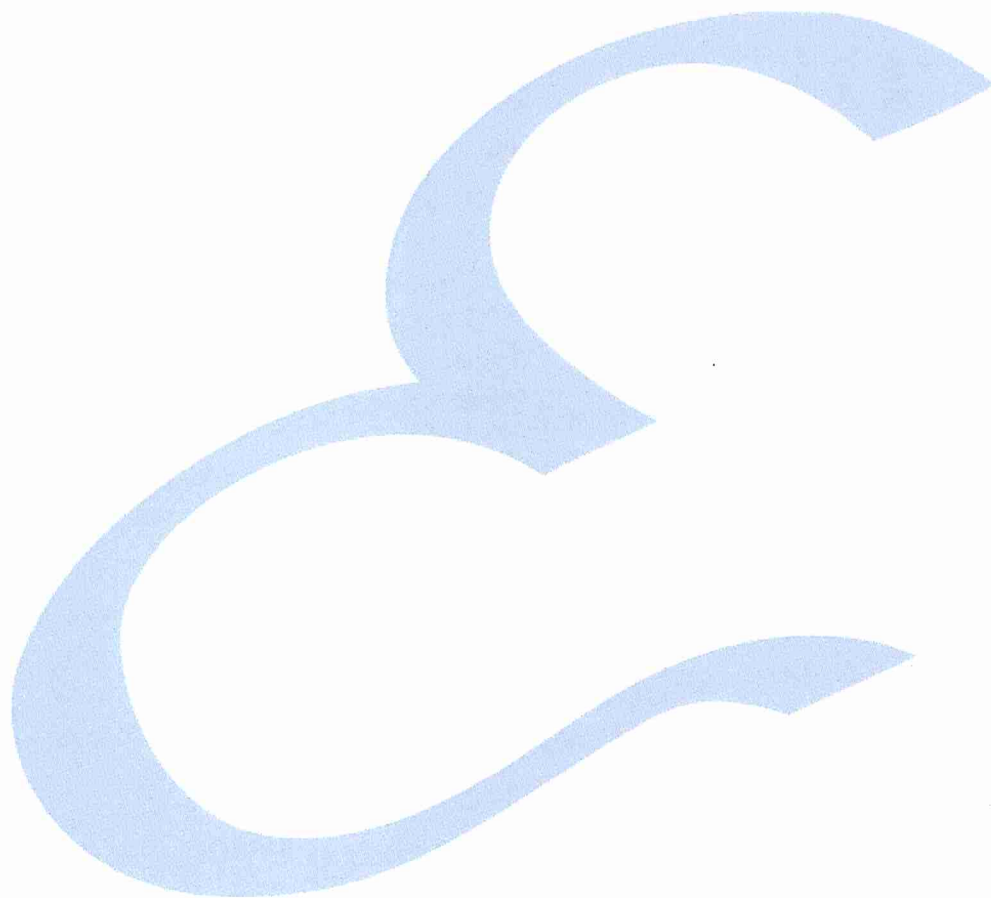
Ämnesspecifika kvaliteter

Indikator: Läraren ...		Värde	Goda exempel: Läraren ser till att eleverna får...
5. Ämnesspecifika förmågor			
Geografi	... ger eleverna förutsättningar att analysera hur naturens egna processer och människors verksamheter formar och förändrar livsmiljöer i olika delar av världen		... resonera om jordytans förändringar, natur- och kulturlandskap, naturresurser och befolkningsfördelning, och efterhand i resonemang om orsaker till och konsekvenser av befolkningsfördelning, migration, klimatförändringar och geografiska mönster av handel och kommunikation. ... använda geografiska begrepp allt mer funktionellt.
	... ger eleverna förutsättningar att utforska och analysera samspel mellan människa, samhälle och natur i olika delar av världen		... resonera om jordytans förändringar, natur- och kulturlandskap, naturresurser och befolkningsfördelning, och efterhand i resonemang om orsaker till och konsekvenser av befolkningsfördelning, migration, klimatförändringar och geografiska mönster av handel och kommunikation. ... använda geografiska begrepp allt mer funktionellt.
	... ger eleverna förutsättningar att göra geografiska analyser av omvärlden och värdera resultaten med hjälp av kartor och andra geografiska källor, teorier, metoder och tekniker		... i fältstudier och andra undersökningar använda olika geografiska källor, metoder, tekniker och verktyg på ett funktionellt sätt. ... visa ett allt större djup i sin kritiska granskning av källor. ... öva sig på att säkrare ange lägen på och storleksrelationer mellan olika geografiska objekt, först i Europa och efterhand även i andra världsdelar.
	... ger eleverna förutsättningar att värdera lösningar på olika miljö- och utvecklingsfrågor utifrån överväganden kring etik och hållbar utveckling		... öva sig på att komma fram till välgrundade förslag på lösningar, först i frågor om miljöetiska val i vardagen och ojämlika levnadsvillkor i världen och successivt i olika ekologiska, ekonomiska och sociala hållbarhetsfrågor.

<i>Historia</i>	... ger eleverna förutsättningar att använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer	... visa ökat djup i sina resonemang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar under olika tidsperioder. ... undersöka och beskriva allt mer komplexa samband mellan olika tidsperioder. ... öva sig på att uttrycka allt mer välgrundade hänvisningar till det förflutna, först i resonemang om samtiden och efter hand även i resonemang om framtiden.
	... ger eleverna förutsättningar att kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap	... öva sig på att dra allt mer välgrundade slutsatser om levnadsvillkor utifrån historiskt källmaterial. ... öva på att få ett allt större djup i sin kritiska granskning av källor
	... ger eleverna förutsättningar att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv	... öva på att få ökat djup i sina resonemang, först om likheter och skillnader mellan olika historiska framställningar och efter hand om hur historia har använts och kan användas för olika syften
	... ger eleverna förutsättningar att använda historiska begrepp för att analysera hur historisk kunskap ordnas, skapas och används	... öva sig på att klara av en funktionell användning av historiska begrepp i flera olika sammanhang
<i>Religionskunskap</i>	... ger eleverna förutsättningar att analysera kristendomen, andra religioner och livsåskådningar samt olika tolkningar och bruk inom dessa	... öva sig på djupare resonemang om likheter och skillnader, först mellan några religioner och efterhand även inom dem. ... visa på samband mellan världsreligionernas centrala tankegångar, urkunder och konkreta religiösa uttryck och handlingar.
	... ger eleverna förutsättningar att analysera hur religioner påverkar och påverkas av förhållanden och skeenden i samhället	... jämföra kristendomens betydelse i Sverige förr och nu och ... undersöka den ömsesidiga påverkan mellan religion och samhälle och beskriver allt mer komplexa samband.
	... ger eleverna förutsättningar att reflektera över livsfrågor och sin egen och andras identitet	... öva sig på olika sätt att föra resonemang om hur livsfrågor skildras och vad religioner och andra livsåskådningar kan betyda för olika människor och deras identitet.
	... ger eleverna förutsättningar att resonera och argumentera kring moraliska frågeställningar och värderingar utifrån etiska begrepp och modeller	... visa ökat djup i sina resonemang om moraliska frågor och värderingar ... använda etiska begrepp, och successivt även etiska modeller, i sina resonemang.
	... ger eleverna förutsättningar att söka information om religioner och andra livsåskådningar och värdera källornas relevans och trovärdighet	... söka och använda olika källor på ett allt mer funktionellt sätt. ... visa ett allt större djup i sin kritiska granskning av information och källor.

<i>Samhällskunskap</i>		... ger eleverna förutsättningar att analysera samhällsstrukturer med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp och modeller		... analysera och beskriver allt mer komplexa samband inom, och efterhand även mellan, olika samhällsstrukturer. ... använda begrepp och successivt även modeller i sina beskrivningar.
		... ger eleverna förutsättningar att reflektera över hur individer och samhällen formas, förändras och samverkar		... visa ett ökat djup i sina resonemang om hur individer och samhällen påverkar och påverkas av varandra.
		... ger eleverna förutsättningar att analysera och kritiskt granska lokala, nationella och globala samhällsfrågor ur olika perspektiv		... visa ett allt större djup i sina undersökningar och resonemang om samhällsfrågor, först utifrån något perspektiv och successivt utifrån flera olika perspektiv. ... värdera och uttrycker ståndpunkter med allt mer välgrundade resonemang och argument
		... ger eleverna förutsättningar att uttrycka och värdera olika ståndpunkter och argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv		... visa ett allt större djup i sina undersökningar och resonemang om samhällsfrågor, först utifrån något perspektiv och successivt utifrån flera olika perspektiv. ... värdera och uttrycker ståndpunkter med allt mer välgrundade resonemang och argument
		... ger eleverna förutsättningar att reflektera över mänskliga rättigheter samt demokratiska värden, principer, arbetssätt och beslutsprocesser		... göra vidare utblickar över olika delar av världen. ... visa ett ökat djup i sina resonemang om demokratiska rättigheter och skyldigheter och gemensamt beslutsfattande.
		... ger eleverna förutsättningar att söka information om samhället från medier, internet och andra källor och värdera deras relevans och trovärdighet		... söka och använda olika källor på ett allt mer funktionellt sätt. ... visa ett allt större djup i sin kritiska granskning av information och källor.
Sammanfattande bedömning: (Skala 1-4)				
Kommentar:				

--

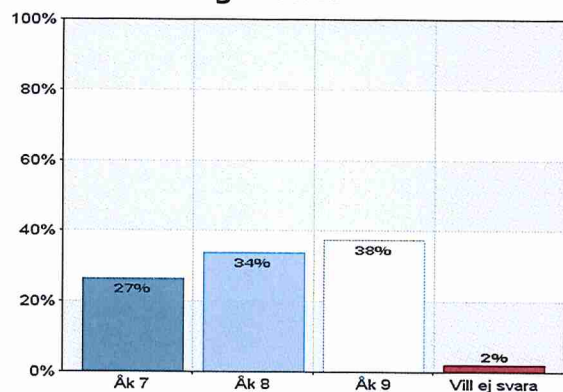
Resultatsammanställning

elevenkät

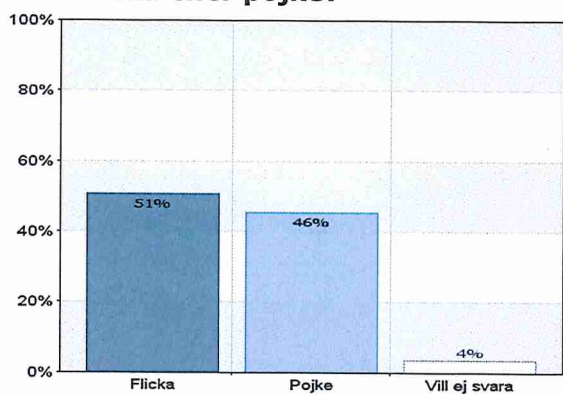
Engelbrektskolan årskurs 7-9

	Svarsfrekvens
Total	85,5% (283 / 331)

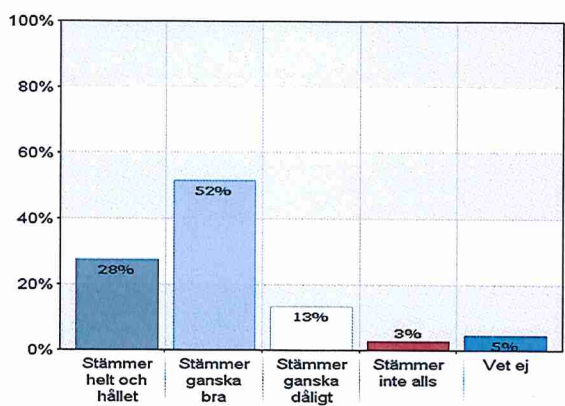
Vilken årskurs går du i?

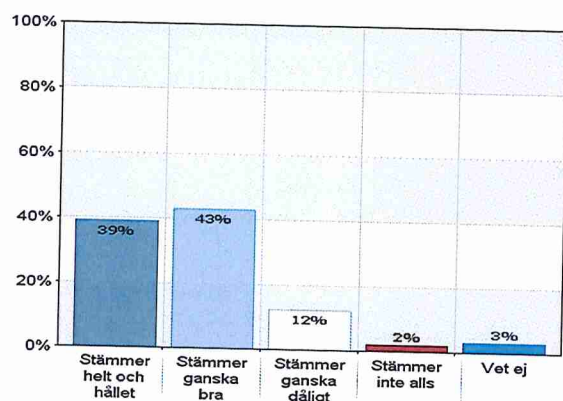
Är du flicka eller pojke?

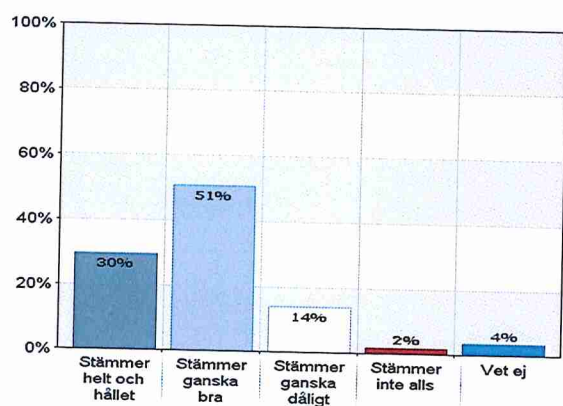
Min/a SO-lärare...

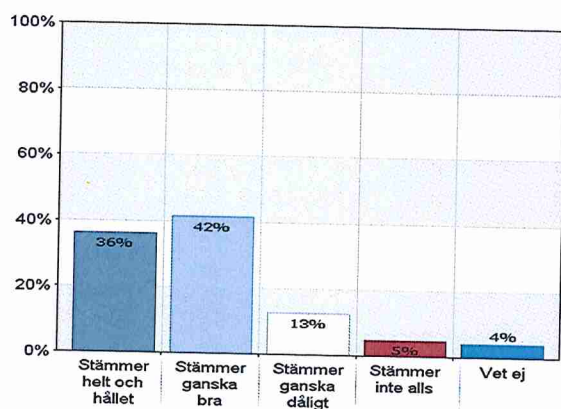
... uppmuntrar oss elever att svara på frågor även om vi inte är säkra på att svaret är rätt

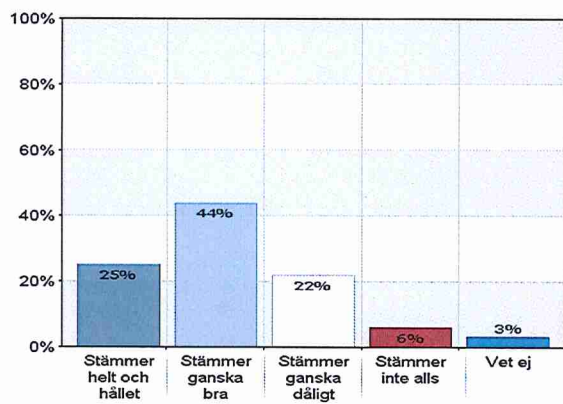
... är tydlig med att han/hon tror på att jag kan lära mig

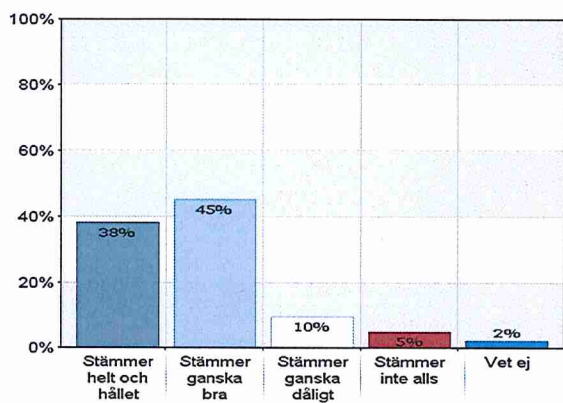
... ser till att det är studiero på lektionerna

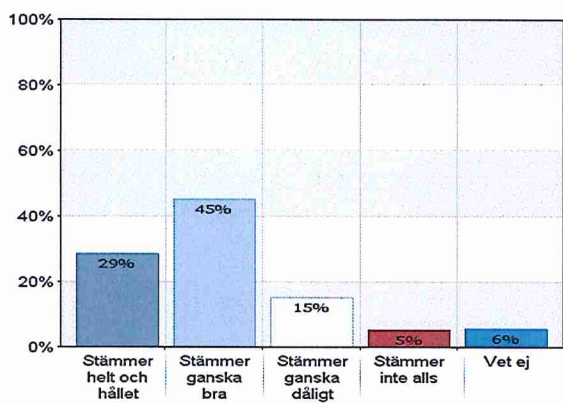
... bryr sig om hur det går för mig

... förklarar på ett tydligt sätt varför vi ska göra en viss uppgift

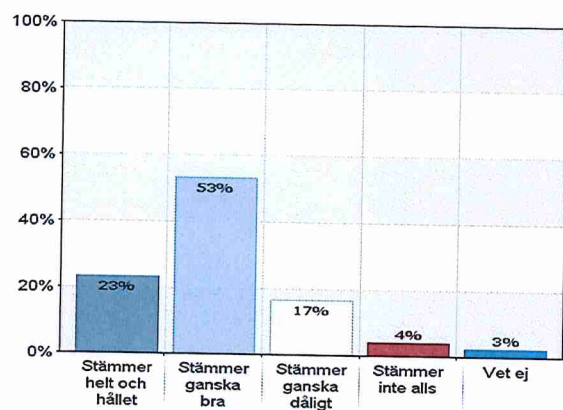

... lär mig nya begrepp (ord) som hör ihop med SO-ämnet vi läser

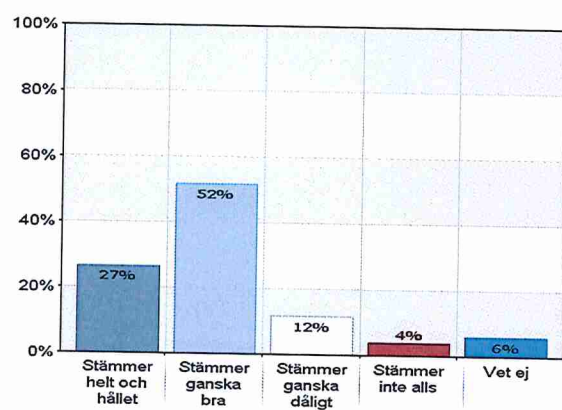

... uppmuntrar oss elever att säga vad vi tycker

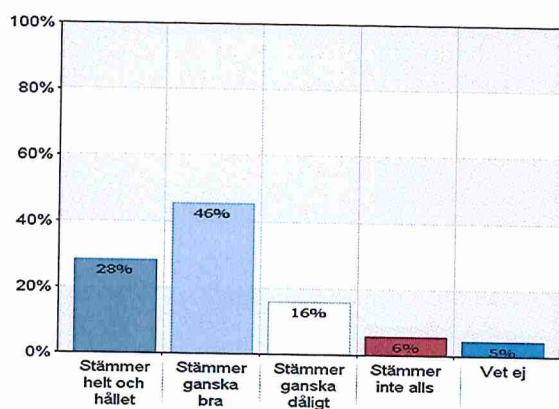
Min/a SO-lärare...

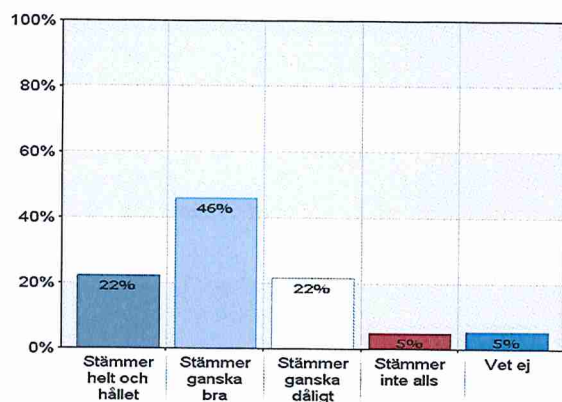
... ger tydliga instruktioner till hur jag ska genomföra min uppgift

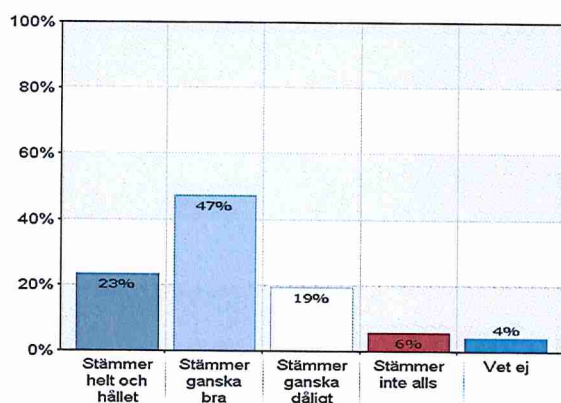
... hjälper mig att på egen hand klara av de utmaningar jag har i skolarbetet

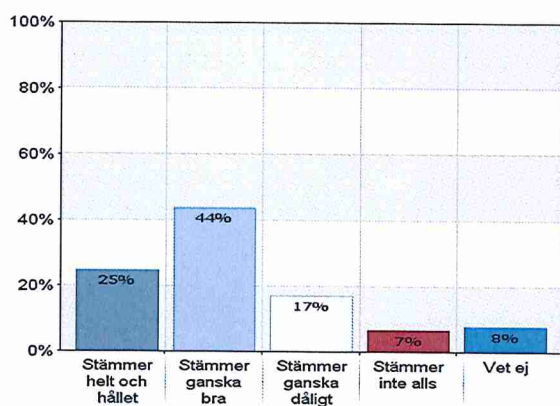
... påminner oss regelbundet om vilka målen med SO-undervisningen är

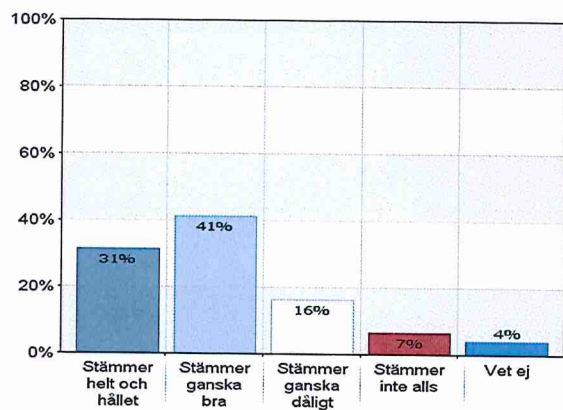
... lär mig hur jag kan ha nytta av internet i mina SO-studier

... försäkrar sig om att jag förstått vad det är jag ska göra med uppgiften

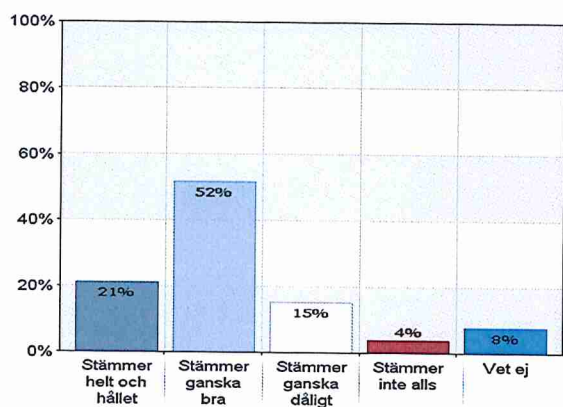

... berättar för hela klassen om goda exempel på lösningar som vi elever kommer på

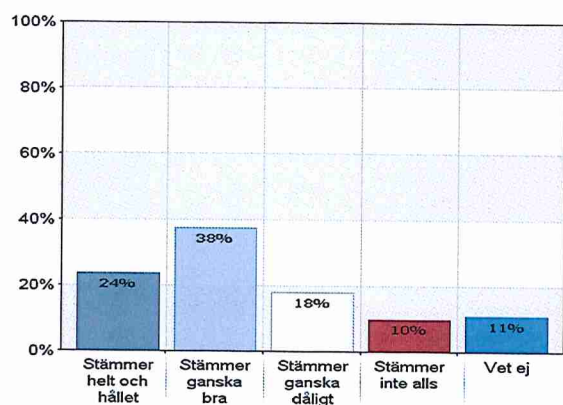

... talar om för mig på vilket sätt jag behöver utveckla mig för att nå målen

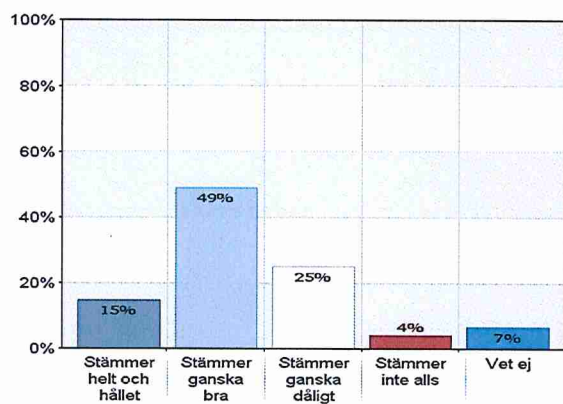
På SO-lektionerna...

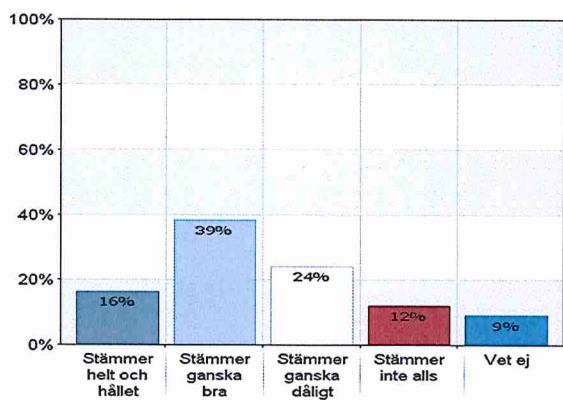
... får jag själv välja hur jag vill lösa min uppgift

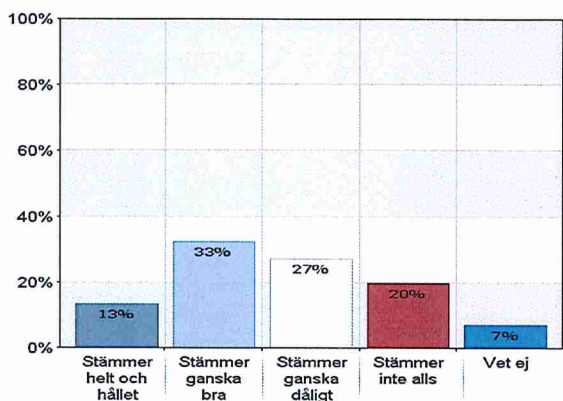
... finns det olika hjälpmedel jag kan använda mig av om jag behöver (t ex talböcker, hörselkåpor eller IT-baserade hjälpmedel)

... har jag studiero

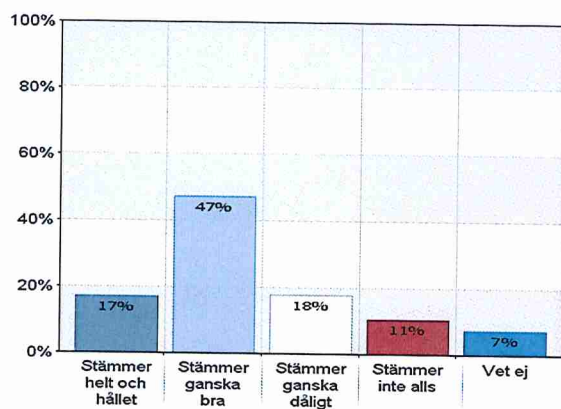

... knyter undervisningen an till mina erfarenheter och intressen

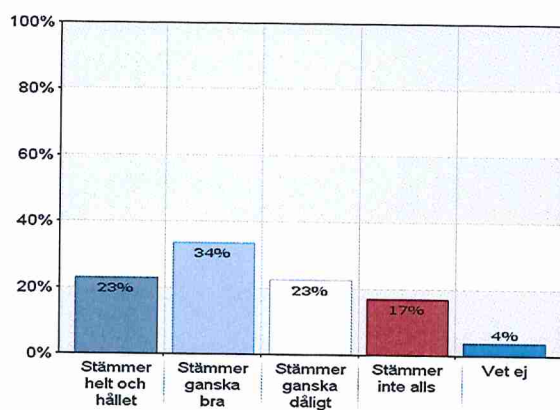

... är vi elever med och påverkar vad vi ska arbeta med på lektionen

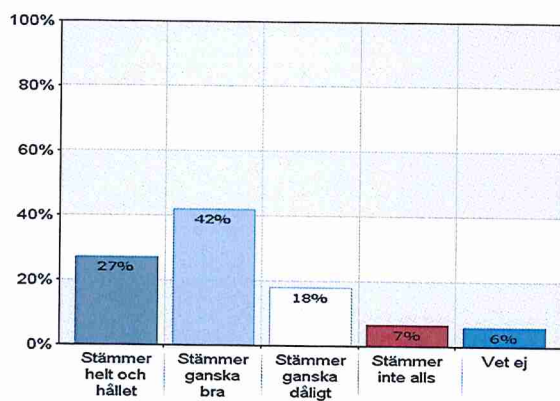
Min/a SO-lärare...

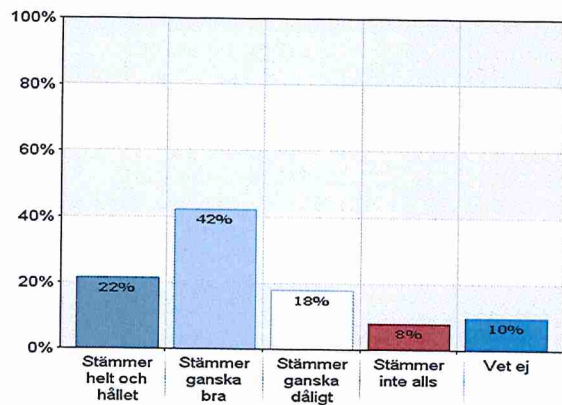
... vet vad jag kan om SO och ger mig uppgifter som är lagom svåra

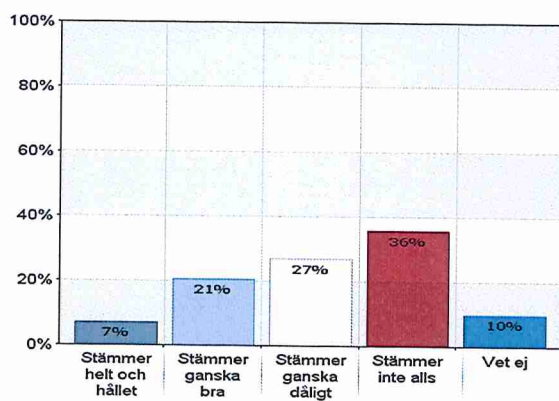
... är bra på att göra skolarbetet roligt

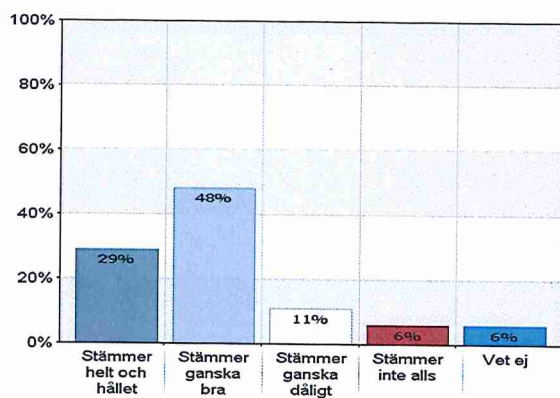
... hjälper mig i skolarbetet så mycket som jag behöver

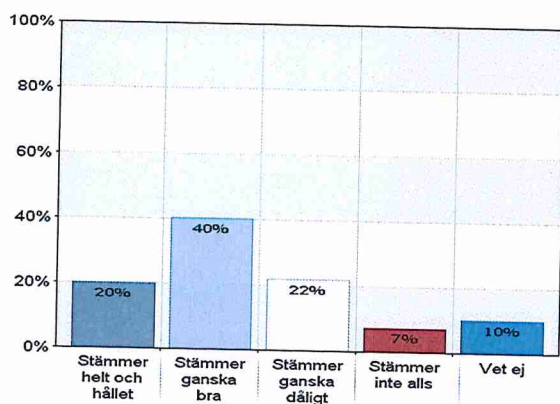
... får mig att klara av saker jag inte trodde jag kunde

... ger mig för enkla arbetsuppgifter

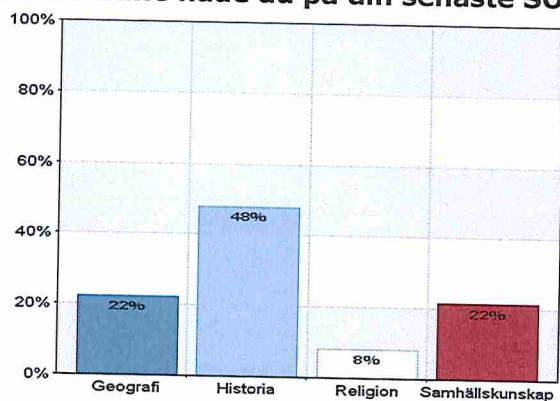

... visar mig tydligt vad jag gjort som är bra och vad som kan bli bättre

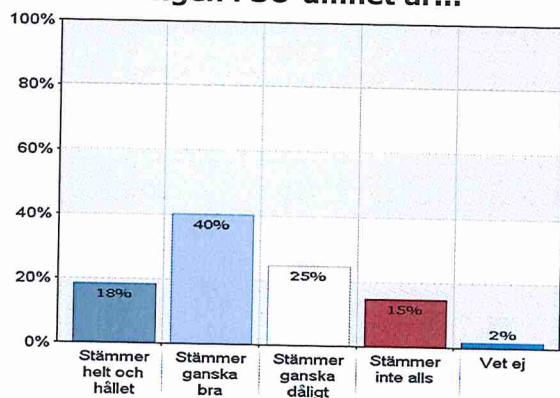
... lär oss elever att ge feedback till andra på ett bra sätt (till exempel när vi har grupparbeten)

Vilket ämne hade du på din senaste SO-lektion?

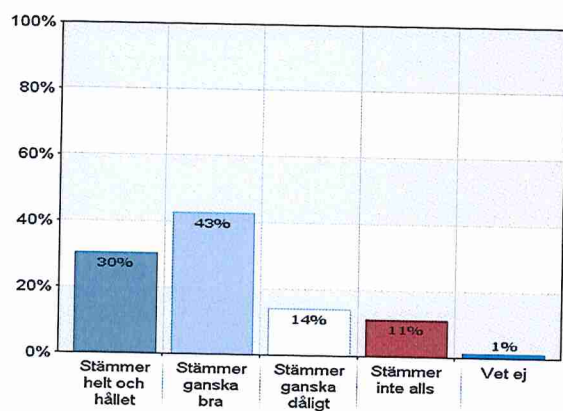

Hur väl tycker du att följande påståenden stämmer om undervisningen på din senaste SO-lektion??

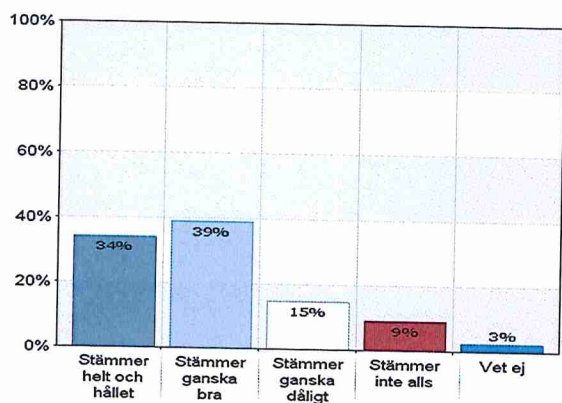
Undervisningen i SO-ämnet är...

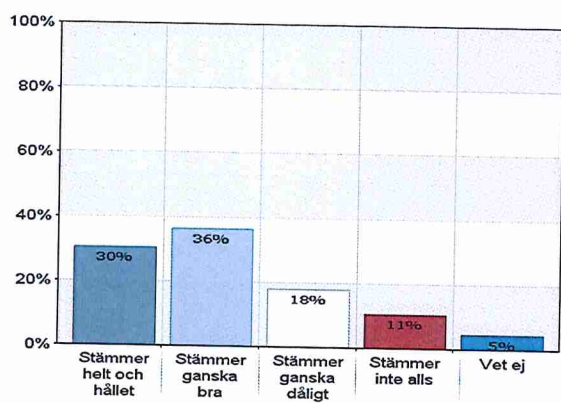
... roligt

... intressant

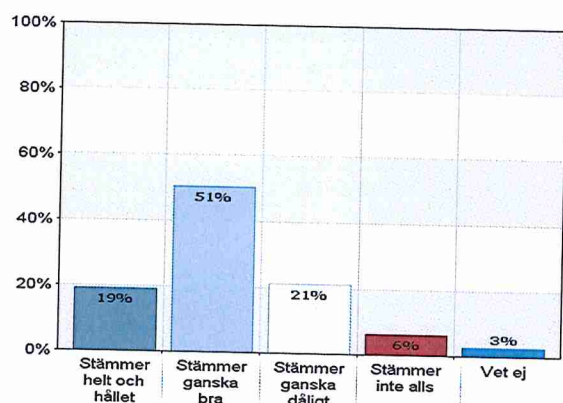

... viktigt

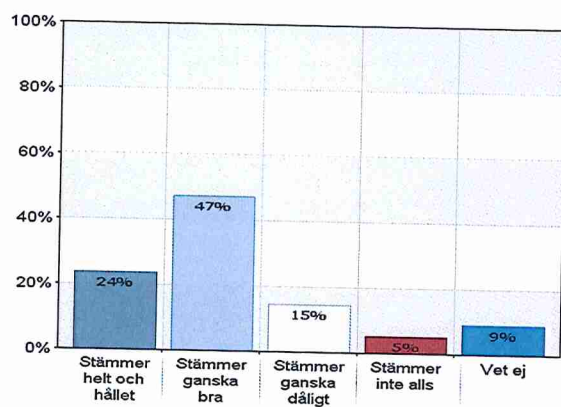

... användbart

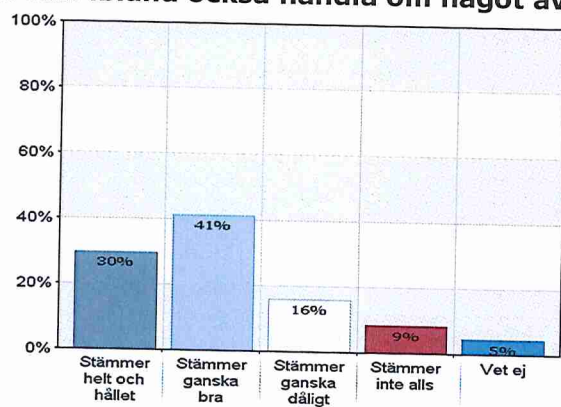
Undervisningen i SO-ämnet jag hade senast ...

... är lätt att följa med i

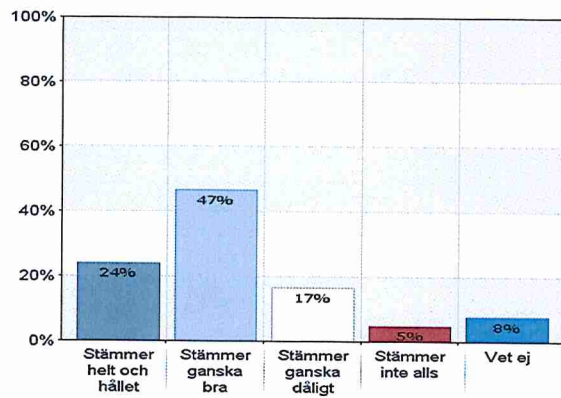

... kan ibland också handla om något av de andra SO-ämnena

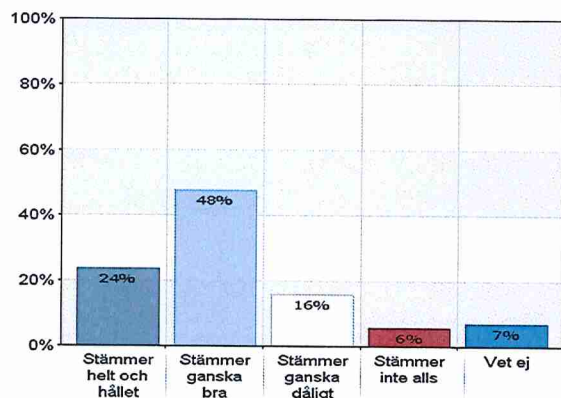

... hjälper mig att förstå hur samhället fungerar

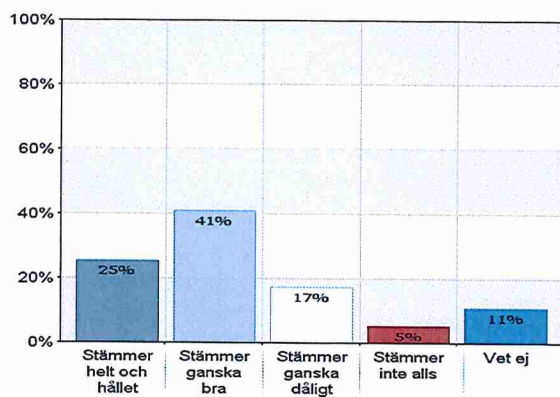
Min SO-lärare ...

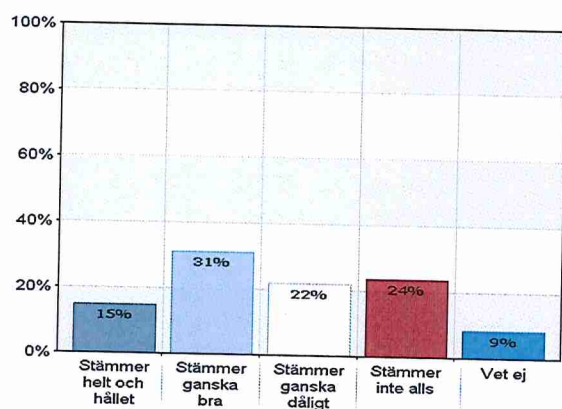
... skapar en undervisningsmiljö där det känns bra att diskutera och argumentera om olika frågor

... lär mig att fundera över om det jag läser eller hör alltid är sant

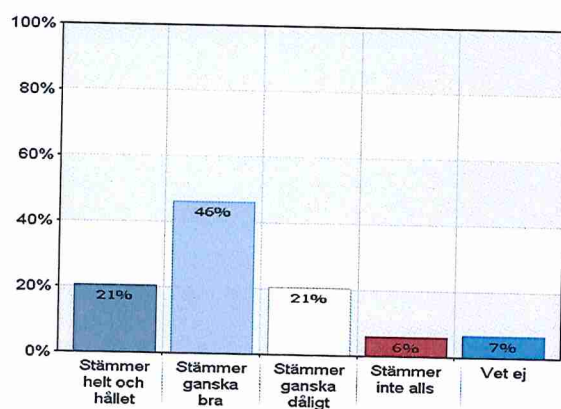

... utmanar mig att tänka kring sådant som jag tar för givet (t ex demokrati och yttrandefrihet)

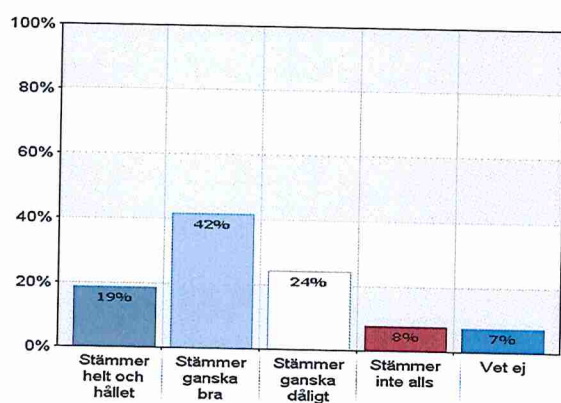

...frågar oss elever vad som varit bra och dåligt med undervisningen när vi är klara med ett arbetsområde

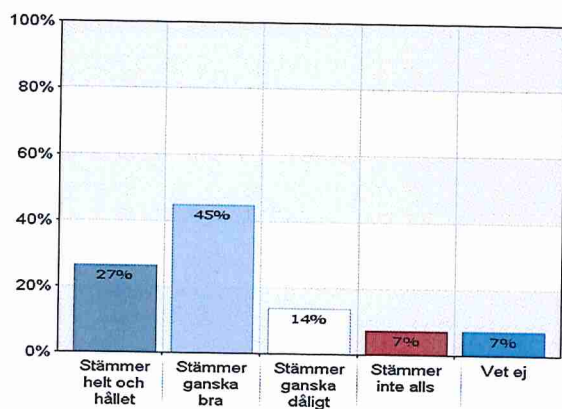
På lektionerna i det SO-ämne vi hade senast ...

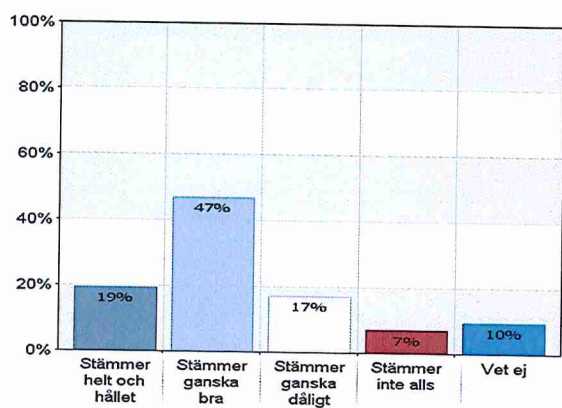
... får vi diskutera och debattera olika frågor

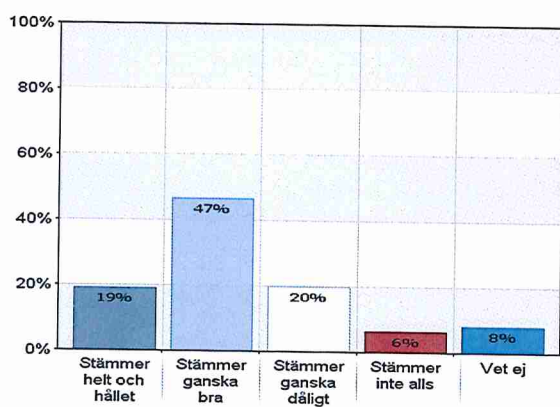
... får jag lära mig att argumentera för min sak

... lär jag mig att söka efter information på flera olika sätt (t ex via internet, på biblioteket mm)

... får jag öva på att sätta mig in i hur andra tänker

Jag har nytta av mina kunskaper i SO-ämnet vi läste senast när jag läser andra ämnen